

Pneumatološki dio će također biti vrlo zanimljiv onima koji ne poznaju dobro nauk Kristovih crkava. U poglavlju o Duhu Svetome autor navodi kako je prenošenje darova Duha polaganjem ruku trajalo do završetka pisanja Biblije! Vjera se dakle rađala po Riječi, odnosno vjera u ljudskim srcima mogla je nastati samo pomoću objavljene Božje riječi; stoga kršćani danas ne nalaze odgovore na svoja pitanja po Duhu Svetome već u Bibliji koja je nadahnuta Duhom.

Dobro je spomenuti Gospodnju večeru koja kod autorovog promišljanja zauzima posebno mjesto u bogoštovlju. Ona je razlog kršćanskog okupljanja nedjeljom, a smisao Večere je potvrda zajedništva, prisjećanje na Kristovu žrtvu, navještaj Kristove mučeničke smrti zbog grijeha ljudi, samoispitivanje, zahvalnost zbog kršćanskog života, potvrda pripadnosti Crkvi i postojanosti. Autor u potpunosti niječe Gospodnju večeru kao ponavljanje Kristove žrtve, te ju odbacuje kao sredstvo oprostjenja grijeha, a posebno napominje da nije nužna naša osobna dostojnost prilikom pristupanja Gospodnjoj večeri.

U knjizi će čitatelj još moći pronaći pitanja i odgovore na temu molitve, bogoslužne glazbe, spasenja po Isusu Kristu i navještanja Božje riječi. Ova knjiga će poslužiti kao odličan podsjetnik teozolima koji se bave komparativnom teologijom, kao i za studente kršćanske teologije. Ona također zauzima posebno mjesto u teološkim zapisima Kristovih crkava, te bi bilo vrlo poželjno da ju svaki pripadnik Kristovih crkava pročita.

Knjiga I riječ Crkvom postade ne ostavlja čitatelje ravnodušnima. Izaziva ih na razmišljanje o svim spomenutim temama: s nekim zaključcima i tvrdnjama složit će se, a o nekima će raspravljati. Za osnovu u raspravama autor upućuje na izvor – Sveto pismo, u kojemu sva učenja o Crkvi trebaju biti ukorijenjena. Knjiga je osmišljena i ostvorena jasno i pregledno, tekst je čitak i razumljiv svim vjernicima, bez obzira na teološko obrazovanje.

Ova knjiga će zasigurno još dugo biti temelj za uvod u teologiju Kristovih crkava. Po njoj će novoobraćenici učiti osnove vjere te će zasigurno biti vrlo dobar katekizam za one koji se tek odlučuju za stupanje u zajedništvo Kristovih crkava.

Almir Pehlić

Ivo Banac

Hrvati i Crkva: Kratka povijest hrvatskog katoličanstva u modernosti

Profil knjiga, Zagreb; Svjetlo riječi, Sarajevo, 2013., 272 str.

Ova knjiga, koja bi slobodno mogla nositi naziv “Kratka povijest Katoličke crkve na hrvatskim prostorima u 19. i 20. stoljeću”, skup je tekstova koje je pisao vrstan hrvatski povjesničar Ivo Banac (r. 1947, Dubrovnik) za mjesecnik *Svjetlo riječi*, časopis Franjevačke provincije Bosne Srebrene od 2010. godine. *Svjetlo riječi* došlo

je ove godine u žarište domaće teološke pozornosti zbog nasilne smjene glavnog urednika Drage Bojića, što je presedan, jer je ovaj franjevački list gajio specifičnu slobodu koja nije viđena u ostalim rimokatoličkim tiskovinama. Da se vratimo ovom izdanju i temi knjige, a to je doba modernosti u kojem se kršćanstvo možda nije najbolje snašlo, iako bi se dalo reći da je pojava modernosti, među ostalim, i čedo protestantizma. Sasvim sigurno možemo reći da je sekularizacija ponajviše pogodila Rimokatoličku crkvu, koja se sa situacijom nije pomirila sve do *Drugoga vatikanskog koncila* (1962-65).

Izdanje je podijeljeno na dva dijela. Prvi dio knjige (str. 9-167) spomenuti su tekstovi kojih je sveukupno dvadeset i dva, uz "Predgovor" i "Pogovor". Primjerice, četvrto poglavlje nosi naziv "Strossmayerovo razdoblje" u kojem možemo doznati da "[uz] svu Strssmayerovu otvorenost prema drugim kršćanima, posebno prema pravoslavnima, bio je netrpeljiv prema muslimanima i židovima" (str. 33), šesto poglavlje je "Stadler i narav bosanskog hrvatstva" u kojem pak vidimo da "za njega se pojam hrvatstva nije mogao odvojiti od katoličke pripadnosti" (str. 46) što je Stadlera dovelo u otvoreni rat s pravašima, osmo poglavlje naziva se "Crkva u Kraljevini SHS" pa sve zadnjega dvadeset i drugoga "Rat i novi izazovi". Poglavlja nisu velika, prosječno šest stranica. Vrlo važan je i "Bibliografski esej" (str. 157-167) u kojem autor daje prikaz svojih izvora, a dobro će doći svakome crkvenom povjesničaru.

Drugi dio su "Dokumenti" (str. 171-272), gdje možemo naći devet povijesnih dokumenata iz 20. stoljeća vezanih uz Rimokatoličku crkvu na hrvatskim prostorima. Među ostalim, prvi put je do sad objavljen sudski zapis obrambenog govora kardinala Alojzija Stepinca (str. 213-222) ili pak "Kršćanstvo i nacionalizam" (str. 226-237), tekst najvažnijeg domaćeg katoličkog teologa iz druge polovice dvadesetog stoljeća, Tomislava J. Šagi-Bunića "Kršćanstvo i nacionalizam" koji je štampan u *Glasi Koncila* u lipnju 1969, koji pak tada kaže da: "Ne može se, prema tome, poistovjećivati kršćanstvo i katolicizam s hrvatstvom, ne može se govoriti da je Katolička Crkva isto s hrvatskim narodom, da ne može biti Hrvat tko nije član Katoličke Crkve, ili pogotovo tko nije aktivan i praktičan katolik" (str. 227). Nažalost, knjizi nedostaje kazalo imena, što bi u mnogome olakšalo korištenje ove knjige prosječnom znanstvenom čitatelju.

Protestantskom čitatelju možda će zasmetati činjenica da se knjiga primarno bavi Katoličkom crkvom, iako se usput spominju i protestanti (primjerice Luther i reformacija na str. 13 ili pak primjerice netrpeljivost Ljudevita Gaja spram mađarskih protestanata na str. 25). S druge strane, ona je važna protestantskom čitatelju da shvati politiku i ponašanje Katoličke crkve kroz 19. i 20. stoljeće, te da se upozna s poviješću najveće domaće crkve na jednostavan, sažet i razumljiv način. Ono što odvaja Ivu Banca od ostalih hrvatskih "svjetovnih" povjesničara je činjenica da je najveći dio svoje znanstvene karijere proveo u Sjedinjenim ame-

ričkim državama, gdje je predavao na prestižnom Sveučilištu Yale, a proslavio se po svome djelu "The National Question in Yugoslavia" (Cornell University Press, 1984), koje je tiskano u Hrvatskoj pod istim nazivom "Nacionalno pitanje u Jugoslaviji" (Globus, 1988). To što je veći dio života proveo na engleskom govornom području, nije ostavilo traga na njegovom hrvatskom jeziku, tako da, možda pomalo i apsurdno, Ivo Banac je vrlo vjerojatno živući povjesničar s najviše stila, koji je pod utjecajem angloameričke historijske znanosti koja ima tendenciju da poštuje čitatelja, za razliku od domaće prakse "svjetovnih" povjesničara da se čitatelja udavi neprohodnim podacima (čast izuzecima). Također, Banac se nikada ne odvajava od znanstvene kritičnosti i ne pokušava "ušminkati" situaciju.

Ova knjiga je ujedno i dobar poziv svim povjesničarima domaćih hrvatskih crkava da napišu slično djelo, primjerice Stanko Jambrek već je napisao "Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj: pregled povijesti i teološke misli" (Biblijski institut, 2003). Bančeva knjiga dobar je model kako prosječnom hrvatskom čitatelju prenijeti vlastitu povijesnu baštinu, povezati je s tadašnjim duhom vremena, sa svjetskom situacijom i predstaviti je tako da je svatko razumije.

Mislav Miholek

Miroslav Akmadža

Katolička Crkva u komunističkoj Hrvatskoj: 1945. - 1980.

Despot infinitus, Zagreb; Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2013., 528 str.

Ova monografija svojevrсно je nadopunjeno drugo izdanje knjige *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945-1966.* (Otokar Keršovani, 2004). Miroslav Akmadža (r. 1967, Ljubuški) hrvatski je povjesničar, koji je iza policijske karijere, predavao povijest na Sveučilištu u Osijeku i Sveučilištu u Zagrebu, a trenutno radi na Hrvatskom institutu za povijest, Podružnica Slavonski Brod, a većinom je objavljivao knjige i članke vezane uz povijest lokalne Katoličke crkve u drugoj polovici 20. stoljeća, kao što su npr. Franjo Šeper - mudročću protiv jednonumlja (Tkalčić; Otokar Keršovani, 2009). U odnosu na izdanje iz 2004, neka poglavlja su kraćena, druga su nadopunjena, a period od 1966. do 1980. je nadodan.

Prva cjelina "Katolička crkva i država od 1945. do 1952." (str. 23-161) sastoji se od 13 poglavlja u kojima možemo vidjeti prvobitan odnos između Svete Stolice, druge Jugoslavije te Katoličke crkve na terenu. Do 1952. Sveta Stolica i DFJ/FNRJ održavali su diplomatske odnose, koji su naglo prekinuti (nadbiskup Stepinac postao je kardinal). RKC, kao i ostale vjerske zajednice, došla je u poslijeratnom razdoblju pod organizirani teror komunističke države koja je silom htjela ili slomiti kršćanske zajednice, ili njima ovladati, iako je druga Jugoslavija